

Łódź, 15 lutego 2023 r.

Wpłynęło dnia
2023 -02- 17

Prof. dr hab. Iwona Jażdżewska
Instytut Geografii Miast, Turyzmu i Geoinformacji
Wydział Nauk Geograficznych
Uniwersytet Łódzki

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Agaty Łyszczarz pt. „Poziom życia mieszkańców a wizerunek miasta (na przykładzie funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa)” przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Marii Soji

Przedstawiona do recenzji praca mgr Agaty Łyszczarz pt. „Poziom życia mieszkańców a wizerunek miasta (na przykładzie funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa)” napisana została w Zakładzie Geografii Ludności, Osadnictwa i Rolnictwa Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej na Wydziale Geografii i Geologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Zarówno poziom życia jak i wizerunek miast jest zjawiskiem złożonym, każde z nich mogłoby być odrębnym przedmiotem badań w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Pani mgr Agata Łyszczarz podjęła zadania badawczego polegającego na badaniu zależności pomiędzy poziomem życia a wizerunkiem miasta w świadomości mieszkańców funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa. Recenzowaną pracę czytałam z dużym zainteresowaniem.

Recenzowana dysertacja składa się z 248 stron, z których 208 stron stanowi tekst. Jej treść podzielono na 8 rozdziałów. Bibliografia liczy 219 pozycji, z czego 25% jest angielskojęzyczna. W bibliografii umieszczono razem zarówno prace naukowe jak i opracowania GUS i Urzędu Miasta Rzeszowa. Nie był to dobry pomysł, uważam, że prace naukowe powinny być w oddzielnie zestawione. Ponadto zamieszczono wykaz 32 stron internetowych, z których korzystała Doktorantka. Praca zawiera 71 rycin, 11 tabel i 5 załączników (dwa z nich to wzór kwestionariusza ankiety).

W rozdziale pierwszym – wstępnym – autorka wprowadziła czytelników w tematykę dotyczącą wizerunku miast oraz celami i zakresem pracy. Jako główny cel rozprawy doktorskiej Autorka wskazała badanie zależności pomiędzy poziomem życia a wizerunkiem miasta w świadomości mieszkańców FRM Rzeszowa. Do jego realizacji Autorka wytypowała cztery cele szczegółowe str. 6. :

- określenie poziomu życia mieszkańców FRM Rzeszowa (zbadanie warunków mieszkaniowych, stanu wyposażenia w sprzęt AGD i elektroniczny, warunków finansowych oraz jakości życia poprzez subiektywną ocenę sytuacji finansowej gospodarstw, w zależności od miejsca zamieszkania),

- określenie wizerunku miasta w świadomości mieszkańców FRM Rzeszowa (zbadanie wizerunku Rzeszowa w opinii mieszkańców poszczególnych stref oraz określenie zależności wizerunku miasta od miejsca i odległości zamieszkania mieszkańców od centrum Rzeszowa),
- porównanie wizerunku promocyjnego i postrzeganego Rzeszowa (określenie zgodności wizerunku promowanego przez władze Rzeszowa z wizerunkiem postrzeganym przez mieszkańców miasta i jego stref podmiejskich),
- określenie zależności poziomu i życia mieszkańców poszczególnych stref FRM Rzeszowa z ich postrzeganiem miasta

Podrozdział 1.3 zatytułowano „Materiały źródłowe, metody i obszar badań”. Autorka nawiązała do modelu struktury przestrzennej regionu miejskiego w państwach Europy Środkowej o gospodarce centralnie sterowanej i przeszła do opisu obszaru badań. Przyjęła, że „rdzeń miejski” (tj. strefy centralne) to obszar miasta centralnego (strefa starośródmiejska i nowośródmiejska), poszerzony o strefę wielkich osiedli mieszkaniowych. Za strefy zewnętrzne, czyli peryferyjne uznała pozostałe strefy przestrzenno-funkcjonalne FRM Rzeszowa (stare suburbia, podmiejska bliższa, podmiejska dalsza oraz dojazdów).” (str. 8). Autorka wskazała kryteria delimitacji stref pod kątem: zabudowy, układów urbanistycznych, gęstości zaludnienia, daty powstania zabudowy oraz odległości od centrum. Dość enigmatyczne i nie potwierdzone literaturą wydaje się stwierdzenie Doktorantki, że „na podstawie literatury fachowej i wybranych kryteriów wyznaczono FRM Rzeszowa”. Następnie scharakteryzowała Ona każdą z wyróżnionych stref. Niestety, ale nie znalazłam informacji o powierzchni i liczbie mieszkańców całego obszaru badań, podano jedynie dane dotyczące Rzeszowa. Na tak dużym obszarze zaplanowano badania ankietowe. W tym celu w każdej strefie dokonano wyboru osiedli lub miejscowości do przeprowadzenia badań. Ich wybór był dwuetapowy i uwzględniał kilka kryteriów postawionych przez Doktorantkę. W konsekwencji do dalszych badań wskazano 23 jednostki urbanistyczne znajdujące się w strefach funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa, w których Autorka zamierzała przeprowadzić badania ankietowe. Opracowano dwa kwestionariusze ankiety – dla respondentów mieszkających w granicach administracyjnych Rzeszowa oraz dla respondentów mieszkających w strefach poza miastem.

W kolejnej części tego podrozdziału Doktorantka omówiła stosowane przez nią metody badań, m. in.: skale R. Likerta, skale dyferencjału semantycznego oraz metodę profilu polaryzacji. Zakres czasowy badania obejmował badania pilotażowe przeprowadzone w 2012 r. oraz badania główne w 2013 r. dobór próby był nielosowy jak zaznacza Doktorantka nie ma możliwości stosowania metod wnioskowania statystycznego a uzyskanych wyników nie można uogólniać na całą populację. Na koniec – czyli w odwrotnej kolejności niż w tytule podrozdziału zostały omówione dane.

Mam pewne wątpliwości co do konstrukcji i przejrzystości tego podrozdziału. Połączenie zagadnień związanych ze źródłem danych, metod i obszaru badań uważam za dość niefortunne. Sam opis sposobu delimitacji stref mógł być umieszczony w tym rozdziale ale już omówienie obszaru badań powinno być w oddzielnym podrozdziale.

Podrozdział 1.4 Stan wiedzy w zakresie tematu badań podzielono na dwie części. W pierwszej omówiono poziom życia a w drugiej wizerunek miasta w świetle literatury.

Większość literatury jest autorstwa polskich uczonych, co akurat w przypadku tej pracy uważam za atut. Powoływanie się na badania realizowane w Stanach Zjednoczonych, Meksyku czy w Chinach byłoby zapewne interesujące ale mało wnoszące do badań dotyczących Rzeszowa.

Bardzo wysoko oceniam rozdział drugi pt. Pojęcia teoretyczne dotyczące tematu badań. Jest on niejako kontynuacją i rozszerzeniem poprzedniego podrozdziału. Doktorantka wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury naukowej, podjęła dyskusję na temat terminologii stosowanej w badaniach poziomu życia a także jego mierników. Ponadto odniosła się do pojęć pokrewnych takich jak dobrobyt, warunki życia oraz jakość życia. Moja opinia dotyczy również omówienia pojęć związanych z wizerunkiem miast, jego rodzajów i funkcji.

Omawiane pojęcia są zagadnieniami interdyscyplinarnymi, którymi zajmują się naukowcy z różnych dyscyplin, m.in. socjologowie, ekonomiści, demografowie, a także geografowie społeczno-ekonomiczni. Dzięki głębokiej znajomości literatury – zarówno polskiej jak i zagranicznej - w recenzowanej pracy doktorskiej doktorantka wykazała się wiedzą oraz umiejętnością posługiwania się odpowiednią terminologią. Swoje rozważania teoretyczne bardzo dobrze wpisała w geografie percepcji.

Kolejny rozdział – trzeci – został przez Doktorantkę poświęcony na omówienie struktury demograficznej i społecznej mieszkańców funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa (na podstawie badań ankietowych). Uważam, że w tytuł rozdziału (Struktura demograficzna i społeczna mieszkańców funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa) nie odpowiada precyzyjnie jego treści gdyż prezentowano wyłącznie wyniki badań ankietowych. Autorka scharakteryzowała ich strukturę wg płci i wieku, stanu cywilnego, wykształcenia gospodarstw domowych oraz pochodzenia i zasiedziałości mieszkańców. Wykorzystała do tego liczne tabele i ryciny prezentujące wybraną strukturę w siedmiu strefach i porównaniu do całego obszaru badań. Doktorantka zauważyła, że „Struktura demograficzna i społeczna mieszkańców stref FRM Rzeszowa jest zróżnicowana pomiędzy strefami wewnątrz miasta a poza jego granicami”. Następnie omawia to zróżnicowanie. Sam sposób prezentacji wyników uważam za poprawny ale sądzę, że zbyt często Doktorantka zapomina o tym, że uzyskanych wyników nie można uogólniać na całą populację. Rozumiem, że ciągle powtarzanie słowa respondenci lub ankietowani może wydawać niepotrzebne, ale z drugiej strony zbyt częste zapominanie o nich może doprowadzić do tego że czytelnik rozdziału 3.6 nie będzie miał świadomości, że było to próba nielosowa i wyniki dotyczą części mieszkańców. W rozdziale zabrakło odniesienia się do podstawowych statystyk demograficznych dla całego miasta prezentowanych przez GUS. A także odniesienia się do nich. Dałoby one szerszy obraz miasta i zebranych przez Doktorantkę danych.

Rozdział czwarty przedstawia poziom i jakość życia mieszkańców funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa. Doktorantka rozpoczęła go od omówienia warunków mieszkaniowych respondentów (wyposażenie mieszkań w podstawowe urządzenia techniczne, standard mieszkań – ich wielkość i liczbę izb, wyposażenie w podstawowe media – TV, telefon, Internet). Schemat postępowania był dla poszczególnych elementów analizy podobny. Przedstawiono zróżnicowanie warunków mieszkaniowych wg stref FRM Rzeszowa. Posługiwano się licznymi wykresami oraz tabelami, które były szczegółowo omawiane. Dało to możliwość zapoznania się z przestrzennym zróżnicowaniem warunków

mieszkaniowych respondentów Rzeszowa. Następnie Autorka zajęła się analizą ich sytuacji ekonomicznej, wzięła pod uwagę: dochód netto na członka gospodarstwa domowego, rozchody gospodarstw domowych, wyposażenie gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku. Oprócz analizy tych zmiennych w wyznaczonych strefach odniosła je jeszcze do wartości dla Rzeszowa lub w niektórych przypadkach Polski. Zagadnienia związane z jakością życia respondentów obejmowało ich ocenę na temat: sytuacji materialnej i warunków życia, form spędzania czasu wolnego. Doktorantka, na podstawie zebranych analiz poprawnie zinterpretowała różnicowanie przestrzenne analizowanych cech, potrafiła je odnieść do literatury i innym badań np. Szmytkowskiej (2017) lub Zborowskiego (2005).

Kolejny etap realizacji postępowania badawczego wiązał się z wizerunkiem miasta. W rozdziale piątym analizowano postrzeganie Rzeszowa przez respondentów. Przeprowadzone badania ankietowe pozwoliły na wskazanie m.in.: pozytywnych i negatywnych skojarzeń z miastem, jego cech szczególnych, poczucia bezpieczeństwa, sympatii i antypatii a także jego symboli i osobowości. Analizowano również ich opinię na temat działań promocyjnych władz miasta oraz opinię czy Rzeszów jest miastem znanym na zewnątrz. Analogicznie do poprzednich analiz przedstawiano opinie respondentów w poszczególnych strefach. Bardzo interesujące było skonfrontowanie wyników z innymi licznymi badaniami naukowymi przeprowadzonymi w Rzeszowie. Ich rezultaty pokrywały się z wynikami recenzowanej pracy. W rozdziale szóstym nastąpiła próba konfrontacji wizerunku promowanego przez miasto a postrzeganego przez respondentów. W tym celu omówiono dokumenty strategiczne, które dotyczą promocji i wizerunku miast, takie jak: Strategia Marki Rzeszowa oraz Programu Promocji Miasta Rzeszowa na lata 2009-2013 oraz kolejną jego Aktualizację na lata 2014 – 2020, Program promocji miasta Rzeszów. Dużą uwagę skupiono przedstawienie materiałów i akcji promocyjnych władz miasta, w szczególności Serwisu Informacyjnego Urzędu Miasta Rzeszowa. Ponadto omówiono dwie kampanie billboardowo-wizerunkowe: „Rzeszów zdaje egzamin”, „Rzeszów – celny wybór!” (2011-2012). Ich celem było między innymi przedstawienie miasta w bardzo korzystnym świetle oraz pozyskanie nowych mieszkańców i studentów. Miasto szczyciło się również faktem, że było czterokrotnym laureatem konkursu Gmina Fair Play. Jak pisze Autorka str. 142 „Na podstawie wyżej omawianych dokumentów można stwierdzić, iż pożądanym wizerunkiem Rzeszowa od lat jest obraz miasta jako ośrodka innowacyjnego, atrakcyjnego, zapewniającego wysoki poziom życia, w którym się dobrze studiuje, pracuje i mieszka, mającego wysoko wykwalifikowaną kadrę, a także duży potencjał gospodarczy oraz kulturowy.”

Do porównania wizerunku promowanego z wizerunkiem postrzeganym przez mieszkańców funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa Doktorantka sięgnęła po nowe metody analizy a mianowicie skali dyferencjału semantycznego i metody profilu polaryzacji. Odniosła się również do poprzednio wykorzystywanych wizualizacji wyników w ramach wydzielonych przez nią stref FRM Rzeszowa. Uważam to za bardzo dobry wybór. Pozwoliło to połączyć zagadnienia warunków życia z wizerunkiem miasta. Doktorantko bardzo dobrze – w sposób opisowy – zinterpretowała wyniki badań. Napisane są ładnym językiem i czyta je się z dużym zaciekawieniem. Na koniec powołała się na kolejne badania naukowe dotyczące wizerunku Rzeszowa w których wykorzystywana była ta sama metoda (Hajduka 2017, Palaka

2015, Gębarowskiego, Glińskiej 2011). Rzadko kiedy można skonfrontować wyniki badań własnych z innym badaniami w tym zakresie i w tym samym mieście.

Siódmy rozdział poświęcono na badanie wpływu poziomu życia mieszkańców na wizerunek miasta Rzeszowa. Doktorantka poszukiwała zależności – może lepiej brzmiałoby współzmienności – między poziomem życia (dochód netto na członka gospodarstwa domowego) a wybranymi elementami wizerunku miasta (np.: pierwsze skojarzenie mieszkańców ze słowem „Rzeszów”, cechy szczególne Rzeszowa, symbole i wizytówka Rzeszowa, osobowości miasta i inne) w odniesieniu do wyznaczonych stref. Oceny miasta były zróżnicowane względem dochodów, lepiej sytuowani mieli lepszą opinię na różne elementy składające się na wizerunek miasta. Udało jej się zaobserwować też pewne prawidłowości przestrzenne. Podobną procedurę badawczą zastosowano do poszukiwania zależności wizerunku Rzeszowa od jakości życia mieszkańców według stref funkcjonalnego regionu miejskiego. Respondenci deklarujący wyższą jakość życia niezależnie od strefy zamieszkania lepiej oceniali wizerunek miasta.

Ostatni ósmy rozdział zawiera podsumowanie i wnioski. Przypomniane zostały dość szczegółowo cele pracy i założenia badawcze. Następnie opisowo nawiązywano do każdego z czterech celów szczegółowych i dla każdego z nich przypomniano konkluzje znajdujące się w poszczególnych rozdziałach realizujące te cele. Jest dość osobliwy sposób podsumowania, gdyż powtarzane są kwestie poruszane wcześniej. Jednak przyjmuję taki tok postępowania Doktorantki, która zapewne chciała uporządkować wnioskowanie. Wnioski zostały podzielone na analityczne, metodyczne i aplikacyjne.

Uwagi do rozprawy

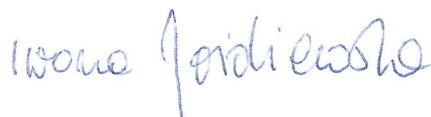
Wybór tematu podjętej rozprawy jest interesujący i bardzo aktualny, pomimo, że badania terenowe były wykonane kilka lat wcześniej. Miasta dużo funduszy poświęcają na poprawę warunków życia mieszkańców i swojego wizerunku a wyniki Doktorantki mogą mieć charakter aplikacyjny. Praca poszerza naszą wiedzę i wnosi wkład naukowy w ramach geografii miast. Jako pewną słabość pracy uważam fakt nadużywania słowa „mieszkańcy” zamiast „ankietowani mieszkańcy” lub „respondenci” co może wprowadzać w błąd.

Cele jakie Doktorantka postawiła na wstępie pracy zostały przez nią zrealizowane. Autorka poprawnie sformułowała cele pracy i realizowała je konsekwentnie w kolejnych rozdziałach. Struktura większości pracy jest prawidłowa (z drobnymi uwagami, o których pisano wcześniej), powołania na literaturę są prawidłowe. Jak wspomniano wcześniej Doktorantka jest bardzo odczytana w zagadnieniach społecznych dotyczących polskich miast i potrafi wykorzystać zdobytą wiedzę. Praca jest bogato ilustrowana wykresy są czytelne, dobrze ilustrują przedstawione zagadnienia. Bogaty materiał zebrany przez Doktorantkę daje pewien niedosyt metodologiczny. Chętnie zobaczyłabym więcej analiz statystycznych, zwłaszcza związanych ze współzmiennością, ale może w następnych publikacjach naukowych podejmie ona ten trud. Tekst rozprawy pod względem edytorskim został przygotowany bardzo dobrze, pod względem językowym tekst wyróżnia się na korzyść.

Konkluzje

Recenzowana rozprawa doktorska **Pani mgr Agaty Łyszczarz pt. „Poziom życia mieszkańców a wizerunek miasta (na przykładzie funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa)”** przygotowana pod kierunkiem dr hab. Marii Soji jest opracowaniem naukowym dobrze udokumentowanym, powstałym w oparciu o bogaty zbiór materiałów źródłowych. Autorka wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury, dobrą znajomością metod badawczych. Wnioskowanie przeprowadzone przez Autorkę jest prawidłowe.

Praca Autorstwa Pani mgr Agaty Łyszczarz wnosi istotny wkład w dorobek naukowy w dziedzinie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzam, że rozprawa doktorska autorstwa mgr Agaty Łyszczarz „Poziom życia mieszkańców a wizerunek miasta (na przykładzie funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa)” przygotowana pod kierunkiem dr hab. Marii Soji spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, zgodnie z ustawą z 14 marca 2003 roku (Dz. U. Nr 65. Poz. 595) z późniejszymi zmianami, o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wnioskuje więc do Rady Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna na Wydziale Geografii i Geologii Uniwersytetu Jagiellońskiego o dopuszczenie Pani mgr Agaty Łyszczarz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

prof. dr hab. Iwona Jażdżewska